

1. Gabona

1.1. Világ- és európai piaci tendenciák

A világ **búzatermelése** az elmúlt évben jelentősen bővült a megnövekedett vetésterületnek és a főbb termesztő országok jó termésének köszönhetően. A 2008/2009-es gazdasági évre 683 millió tonna a prognosztizált összes búzatermés, ami az előző gazdasági év szintjét több mint 72 millió tonnával haladja meg. Ehhez a számottevő növekedéshez hozzájárult az EU-27 (+31 millió tonna), Oroszország (+13,6 millió tonna), az USA (+12 millió tonna), Ukrajna (11,6 millió tonna) termésnövekedése. Kanadában (+8,6 millió tonna), Ausztráliában (+7 millió tonna) és Kínában (+4 millió tonna) is jelentős volt a termelésváltozás. Az egyik legjelentősebb dél-amerikai termelő ország, Argentína (-7 millió tonna) esetében azonban nagymértékű termeléseszkökenésről számolhatunk be, ami a kedvezőtlen időjárási körülményeknek tudható be.

A világ **kukorica termelése** 2008-ban nem nőtt. Egész évben a kínálat szűkülését jelezték előre a 2008/2009-es gazdasági évre a csökkent vetésterületre alapozva. A legfrissebb adatok szerint a termelés az előző gazdasági évvel azonos szinten marad az északi féltekének kedvezőbb termése miatt, így 791 millió tonnára tehető. E mögött azonban regionális és országos szinten jelentős változások rejlenek. Számottevő termésnövekedés tapasztalható az EU-ban (+13,5 millió tonna) és Kínában (+13 millió tonna). Ezen túl Mexikó (+2 millió tonna), Ukrajna (+2,6 millió tonna), Oroszország (+2,8 millió tonna) kukoricatermése nőtt nagymértékben a főbb kukoricatermesztő országok közül. Ugyanakkor drasztikus volt a terméscsökkenés az USA-ban (-23,8 millió tonna), amit a vetésterület visszaszorulása és a viharok miatt kipusztult állomány magyaráz. Szintén a kisebb vetésterület és az időjárási anomáliák okozzák Argentína (-4,4 millió tonna) és Brazília (-7,1 millió tonna) terméscsökkenését is, ami a tavaszi betakarítás idején (2009. április-május) realizálódik.

A világ **búza felhasználásában** pozitív irányú elmozdulás történt. A 2008/2009-es gazdasági évre szóló prognózisok 36 millió tonnás keresletnövekedést jeleznek, így 654 millió tonna körül várható az összes felhasználás. Legjelentősebb a bővülés az EU-ban (+13,8 millió tonna), de emellett Oroszország (+5,8 millió tonna), Kína (+3 millió tonna), India (+1,9 millió tonna), Kanada (+1,5 millió tonna) és Ukrajna (+1,1 millió tonna) igénye is nőtt. A keresletnövekedés oka elsősorban abban keresendő, hogy az előző gazdasági évek csökkenő tendenciájával ellentétben a 2008/2009-es gazdasági évben világszinten megugrott a búza takarmánycélú felhasználása, 94-ről 123 millió tonnára.

A **kukorica felhasználásának** világszintű növekedése figyelhető meg a 2008/2009-es gazdasági évben. Az előző gazdasági évhez képest 11 millió tonnával 783 millió tonnára emelkedik. Változatlan szintű kínálattal szemben áll tehát egy megnövekedett kereslet, ami feszített piaci helyzet és regionális problémák kialakulásához vezetett és éreztetheti hatását a gazdasági év végéig. Kína (+9 millió tonna) és Brazília (+5 millió tonna) lép fel nagyobb igénnyel, amit a megnövekedett takarmánycélú felhasználásuk is indokol. Jelentős a keresletcsökkenés az EU-ban (-3 millió tonna) az állatállomány csökkenése miatt, továbbá az USA-ban (-2,6 millió tonna), ahol 16 millió tonnával esett vissza a takarmánycélú hasznosítás.

A búza kereskedelme tovább élénkült 2008-ban. A 2008/2009-es gazdasági évre vonatkozó prognózisok szerint 125 millió tonna búza cserélhet gazdát a világpiacon. A bőséges kínálatnak köszönhetően Ukrajna (+7,8 millió tonna), az EU-27 (+6,8 millió tonna), Kanada (+2,4 millió tonna), Ausztrália (+5,3 millió tonna) és Oroszország (+2,8 millió tonna) exportja nő az

előző gazdasági évhez viszonyítva. A termésnövekedés ellenére 7,5 millió tonnával csökken azonban az USA exportálható készlete. Ennek háttérében a nagyobb hazai felhasználás áll. Argentínában a kisebb termés következménye a 4,4 millió tonnás visszaesés a búzaexportot illetően.

Az importban nem történt lényeges változás az előző időszakhoz képest, csak Irán (+4,3 millió tonna) és a Koreai Köztársaság (+1 millió tonna) esetében. Iránban a száraz időjárásnak köszönhető a termésnövekedés, a Koreai Köztársaság pedig a takarmánygyártás alapanyagaként kukorica helyett egyre inkább a számukra árban versenyképesebb búza felé fordult.

A kukorica kereskedelme a 2008/2009-es gazdasági évben visszafogottabb az előző gazdasági évhez viszonyítva, 18 millió tonnával kevesebb, vagyis 78 millió tonna gabona fordul meg a világpiacon.

A kínálatszűkülés következtében 6,6 millió tonnával esik az argentin és 15,8 millió tonnával az amerikai export. Alacsonyabb termése ellenére Brazília kukorica kivitele 2 millió tonnával nő a gazdasági év végéig az átmenő készletek rovására. Ukrajna exporttevékenysége is egyre élénkebbé vált a termésbővülése következtében, a 2008/2009-es gazdasági évben 1,4 millió tonnára tehető az exportálható készletük.

Nagymértékben, 12 millió tonnával 2 millió tonnára csökkent az EU kukoricaimportja. A Koreai Köztársaság behozatala is számottevően, 2 millió tonnával mérséklődött a takarmánygyártásban használt helyettesítő alapanyagok (takarmánybúza, DDGS, manióka és más nem természetes alapanyagok) nagyobb felhasználása miatt.

A búza és kukoricapiac keresleti-kínálati oldalán jelentős átrendeződések mentek végbe a 2008/2009-es gazdasági évben, amelyek az egyes régiókat eltérő mértékben érintették.

Megnövekedett a fekete-tengeri régió súlya, hatalmas 2008. évi gabonatermésüknek köszönhetően. Termelésbővülésük az EU számára komoly versenyt jelent a hagyományos észak-afrikai és közel-keleti piacokon. Ez a szituáció érzékenyen érintette hazánk gabona-, elsősorban kukoricapiacát is. Az amerikai kontinensen szintén lényeges változás történt főleg az év vége felé. Argentína és Brazília hagyományos exportpiacain a 2008/2009-es gazdasági évben várható alacsonyabb termésük miatt nagyobb teret nyer az amerikai áru.

A gabonahiányos 2007. évvel szemben 2008-ban megkezdődött a készletek feltöltődése, sőt egyes térségekben a regionális gabonabőség okozott piaci zavarokat, amelyek következménye volt az említett két évben a több év átlagától eltérő szélsőséges áralakulás.

1.2. Hazai piaci tendenciák

1.2.1. Kínálat

Magyarországon 2008-ban 2,9 millió hektár vetésterületről összesen 16,9 millió tonna gabonát takarítottak be. A vetésterület 4,7%-kal haladta meg az előző évit. A búzát 1, az árpát 3,1, a kukoricát 11,2%-kal nagyobb területen vetették el az előző évhez viszonyítva. Az összes gabonatermés 75,1%-kal volt nagyobb az előző évhez képest. A búza esetében 41,8%-kal több termést, vagyis 5,6 millió tonnát takarítottak be. Az árpatermés 45,2%-kal haladta meg az előző évit, ami 1,5 millió tonnát eredményezett. Ennél lényegesen nagyobb volt a növekedés a takarmánykukoricánál, az összes termés 122,6%-kal nőtt, elérve a 8,9 millió tonnát.

1.2.2. Bel- és külpiaci értékesítés

A **búza** termelői felvásárlása 2008 első tíz hónapjában 3,3%-kal maradt el a korábbi év azonos időszakához viszonyítva. Ennek egyik oka, hogy 2008 első félévének felvásárlása az alacsony 2007. évi termés miatt alatta maradt az előző évi felvásárlásnak, a 2008. évi nagyobb termés felvásárlása ugyanakkor elhúzódott. A különbség a két év felvásárlási ütemében a betakarítást követően mutatkozott meg. Míg 2007-ben július volt a csúcsidezőszak 768 ezer tonnával, addig 2008-ban kéthavi csúcsról, vagyis elhúzódóbb felvásárlásról számolhatunk be: júliusban és augusztusban összesen több mint 1 millió tonna búza cserélt gazdát. A betakarítás időszakára az év elejéhez képest jelentősen, kb. 40%-kal csökkent az étkezési búza termelői ára. A termelők közül, akik tehettek, egy későbbi áremelkedésben bízva vártak terményük eladásával. Végeredményben a csökkenő világpiaaci tendenciákhoz hasonlóan a hazai termelői árak 2008 októberéig folyamatosan csökkentek.

A **takarmánykukorica** felvásárlása 2008 első tíz hónapjában 17,9%-kal maradt el az előző év azonos időszakához viszonyítva. Ennek oka abban keresendő, hogy 2007-ben egy hónappal hamarabb kezdődött el a kukorica intenzív felvásárlása, míg 2008-ban csak októbertől. Január-szeptember között a vizsgálat évében visszafogott volt a felvásárlás üteme (kevesebb mint 100 ezer tonna/hó). Októberben – egy hónappal később, mint 2007-ben – azonban jelentősen (több mint 500 ezer tonnával) megugrott a termelői értékesítés. 2008 végére az októberi forgalomhoz hasonló, a szezonálisan várhatóhoz képest magasabb felvásárlás valószínűsíthető. (Az éves mennyiséget illetően várhatóan a 2008. évi volumen meghaladja a 2007. évit.) Az elhúzódó felvásárlás magyarázható a térségben mutatkozó bőséges kínálaton kívül a kereskedőket, feldolgozókat és a termelőket egyaránt érintő hitelezési nehézségekkel is.

Intervenció

Az intervenció felvásárlás szabályozását az EU jelentősen szigorította a 2008. november 1-én kezdődött felvásárlási időszakra vonatkozóan. Bár búza és árpa esetében nem szabott korlátot az intervencióra történő felajánlást illetően, kukoricánál viszont összesen 700 ezer tonna felajánlásra adott lehetőséget a tagállamoknak. A termelők körében az intervenció felajánlásra a kukorica alacsony hazai ára ellenére sem volt nagy az érdeklődés, mert az EU által bevezetett 15 euró/tonna letétet sokan nem tudják vállalni, továbbá felajánlás esetén a termelők leghamarabb március végén, április elején jutnak a pénzükhöz. A jelenlegi körülmények között sok termelő számára fontosabb, hogy minél hamarabb bevételre tegyen szert megélhetésük, folyó kiadásaik fedezése érdekében. Mindezek következtében hazánkban mindössze 358 830 tonna kukoricát ajánlottak fel a termelők intervencióra 2008. december 31-ig.

Takarmány-felhasználás

A teljes állatlétszám differenciált változása figyelhető meg 2008-ban. A KSH 2008. decemberi jelentése alapján a szarvasmarha- (0,6%-kal) és a sertés-állomány (12,6%-kal) csökkent az egy évvel korábbi időszakhoz viszonyítva. Kedvező azonban, hogy a tyúkfélék állománya nőtt (4,3%-kal) 2007 decemberéhez képest, és szintén pozitív változás következett be a liba (+16,7%) és a kacs (+30,2%) állományban, miközben a pulykaállomány (-19,3%) csökkent. Kismértékű növekedés (+4%) tapasztalható a juhállományban is. A Magyar Agrárkamara felmérése szerint a gabonaféléken belül takarmányozásra várhatóan 6%-kal több gabonát fordítanak (5,4 millió tonna) a 2008/2009-es gazdasági évben az előző gazdasági évhez képest.

Malomipari feldolgozás

A malomipari termékek bruttó termelése és belföldi értékesítése jóval a 2007. év szintje alatt maradt a 2008-ban (1. melléklet). A bruttó termelés 14%-kal, a bruttó értékesítés 16%-kal csökkent az előző évhez képest.

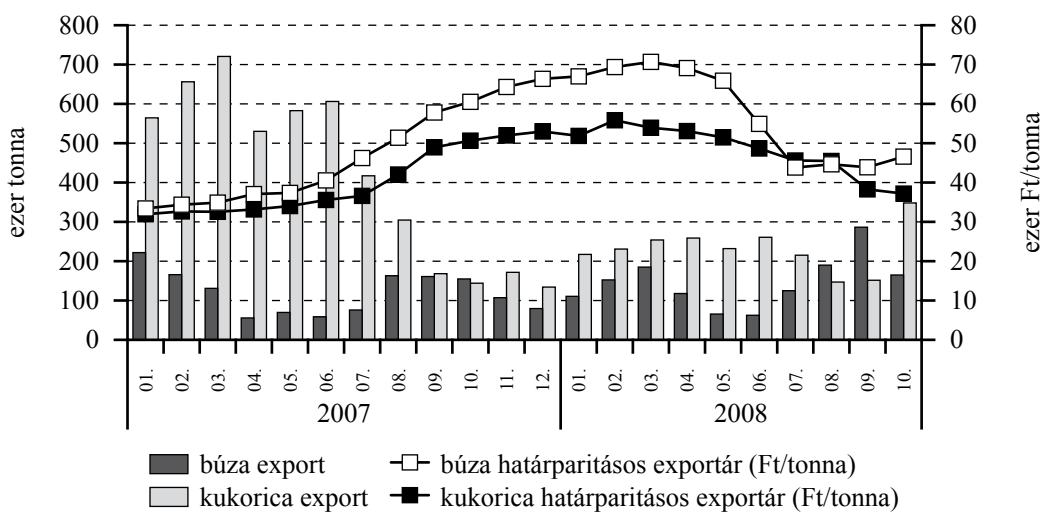
Külpiaci értékesítés

2008. I-X. hó közötti időszakban 16,1%-kal nagyobb mennyiségű magyar **búza**, vagyis 1,5 millió tonna került exportra 2007. azonos időszakához viszonyítva (2. melléklet). A főbb célországok 2008-ban Bosznia-Hercegovina, Románia, Olaszország, Görögország, Ausztria voltak. A nagy európai és regionális gabonatermés ellenére a jó minőségű magyar étkezési búzára változatlanul volt kereslet a régióban.

A **takarmánykukorica** esetében az export fokozása segíthet a belpiaci fölösleg levezetésében. A külpiaci értékesítés folyamatosságával 2008-ban nem volt probléma, de a hazai és regionális többleterméshez mért intenzitással már annál inkább, ami késleltette, akadályozta a kimozdulást hazánkban a holtpontról. A bőséges európai és a fekete-tengeri régió rekord nagyságú takarmánygabona-termése a takarmánykukorica értékesítési lehetőségeit igen kedvezőtlenül befolyásolta. A hagyományos és potenciális exportpiacok távolságából és a szállítás módjából fakadó jelentős költségek tovább nehezítették hazánk lehetőségeit az olcsóbb tengeri szállítással szemben. Ez is nagymértékben hozzájárult az intervenciós árszint alatti termelői ár kialakulásához. Mindezek következtében 2008. I-X. hó között csupán 2,3 millió tonna került exportra. Ez az előző év azonos időszakához viszonyítva csupán 66%-os arány. Nagyobb mennyiségben Olaszországba, Romániába, Lengyelországba, Németországba és Hollandiába exportáltunk takarmánykukoricát az említett időszakban.

1. ábra

A gabonafélék határparitásos exportárának és kivitelének alakulása

Forrás: KSH

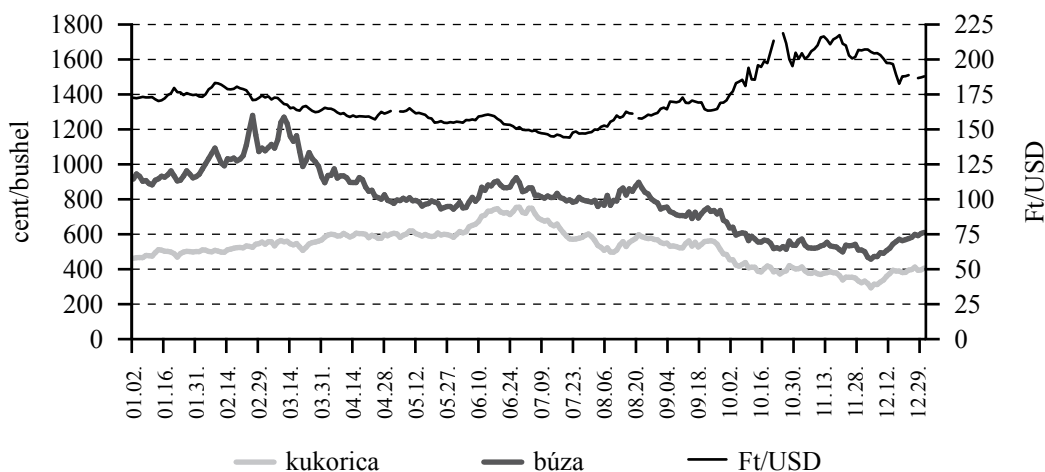
1.3. A piaci árak tendenciája

A gabonafélék tőzsdei jegyzése¹

A **chicagói tőzsdén** a búza jegyzése február végén – március elején, a kukoricáé júniusban érte el maximumát. A csúcshoz képest év végére a búza jegyzése a CBOT²-n kb. 52%-kal, míg a kukoricáé kb. 46%-kal csökkent (2. ábra).

2. ábra

**A búza és a kukorica legközelebbi határidőre szóló jegyzése
2008-ban a chicagói tőzsdén**

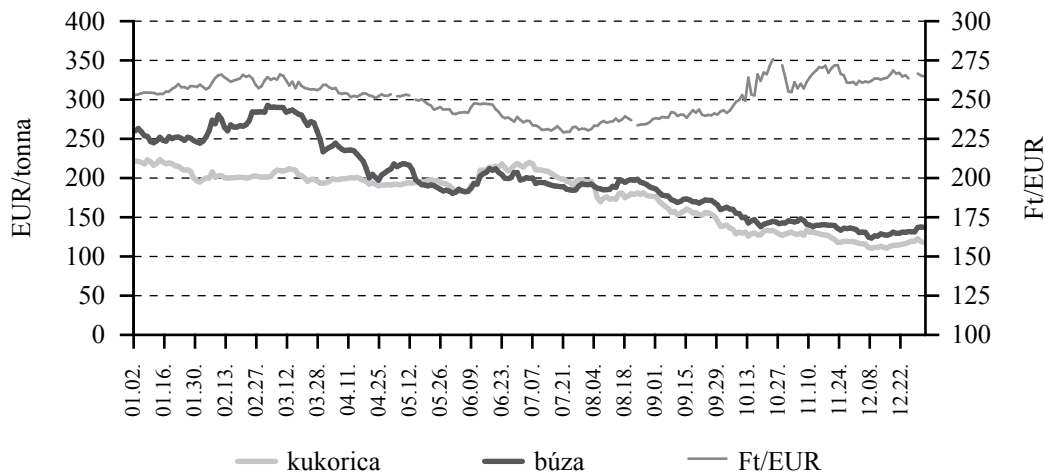
Forrás: HGCA

A **párizsi tőzsdén** a búza jegyzése a március eleji csúcs után év végére kb. 53%-kal, a kukoricáé a június végi – július eleji csúcstól követően mintegy 46%-kal esett (3. ábra). Mind a chicagói, mind a párizsi tőzsde esetében az tapasztalható tehát, hogy a búza jegyzése nagyobb mértékben esett az év folyamán, mint a kukoricáé. Ez a jelenség összhangban van a 2008. évi búza és kukorica keresleti-kínálati viszonyaival is, hiszen a búza esetében a megnövekedett kereslet egy jelentős kínálatbővüléssel párosulva nagymértékű áresést indukált az új gazdasági évben, míg kukorica esetében a változatlan kínálathoz nagyobb kereslet társult, ami mérsékeltebb áresést okozott.

¹ A chicagói és a párizsi tőzsde esetében a jegyzéseket eredeti mértékegységgel ábrázoltuk, hogy az árfolyamhatásokat kiszűrjük, és a tényleges tőzsdei mozgások váljanak láthatóvá. Ezt az indokolta, hogy a 2008 ősztől kibontakozó pénzügyi válság jelentős hatással volt mind a dollár, mind az euró, mind a forint értékére. A forintban kifejezett világgiazi és európai jegyzések így torzítanak a valós folyamatokat.

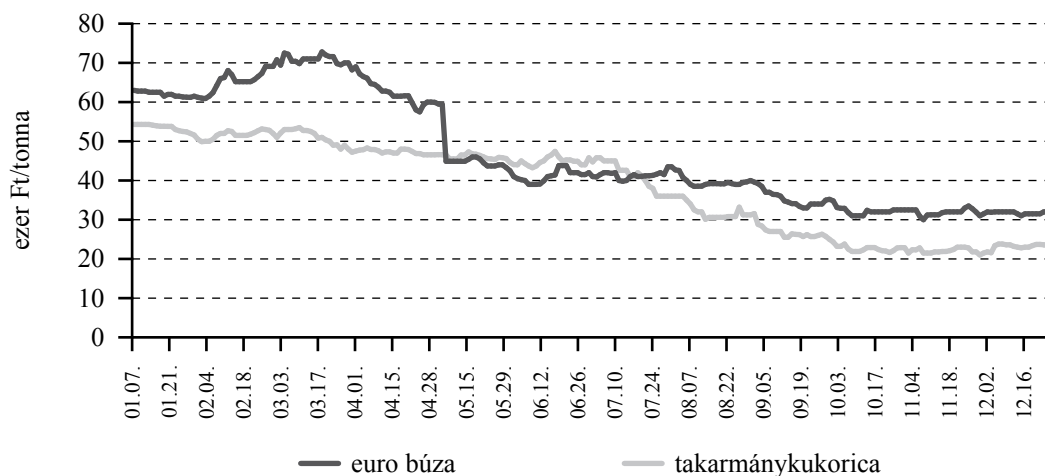
² Chicago Board of Trade.

**A búza és a kukorica legközelebbi határidőre szóló jegyzése
2008-ban a párizsi tőzsdén**

Forrás: HGCA

**Az euro búza és a takarmánykukorica legközelebbi határidőre szóló jegyzése
2008-ban a Budapesti Értéktőzsdén**

Forrás: BÉT

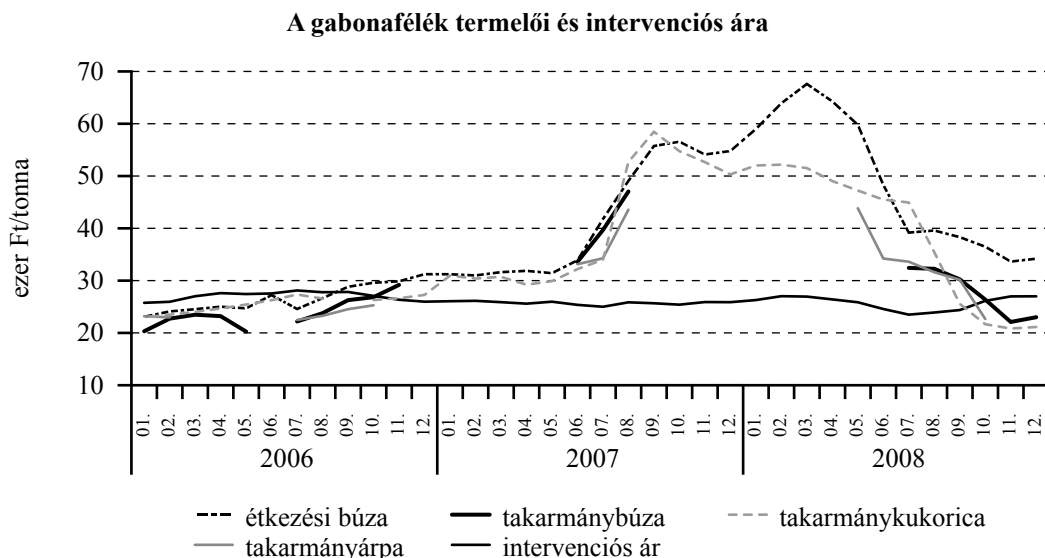
A **Budapesti Értéktőzsdén** az előzőektől nagyobb mértékű csökkenés következett be. Az euro búza és a takarmánykukorica jegyzése az éves csúcshoz viszonyítva (euro búza: március; takarmánykukorica: január) azonos mértékben, 56-57%-kal esett év végére (4. ábra). A jegyzések alakulásán a takarmánygabona (búza, kukorica, árpa) regionális kínálati nyomása érződik. Hazánkban jelentős mennyiségű búza termett, melynek nagy hányada takarmány minőségű. A fekete-tengeri

régióban (Ukrajna, Oroszország) szintén hatalmas volt a búzatermés, ami jelentős áresést idézett elő a hazai tőzsdén, valamint a későbbiekben hozzájárult – exportlehetőségeink szűkülése révén – a takarmánykukorica árzuhanásához is. Magyarország vonatkozásában tehát változatlan regionális kereslettel szemben jelentős hazai és regionális kínálatnövekedés tapasztalható 2008-ban.

A gabonafélék hazai termelői és határparitásos exportára

A 2007. év végi árobbanást követően 2008 első felében is igen magas szinten mozgott a gabonafélék hazai termelői ára (5. ábra). Az étkezési búza és a takarmánykukorica termelői ára 2008 elejétől elvált egymástól, jelentős különbség keletkezett, melynek mértéke 2008 márciusáig, ami az **étkezési búza** árcsúcsát jelentette (67 ezer Ft/tonna), elérte a 16 ezer Ft/tonnát. A 2008. évi búzatermés kedvező prognózisa következtében eleinte mérsékelt, majd májustól erőteljes csökkenés indult az étkezési búza termelői árában. Júliusban 40 ezer Ft/tonnára esett az ár, és kismértékben tovább csökkent év végéig. Ezzel együtt az étkezési búza termelői ára 2008-ban az intervenciórszint felett maradt.

5. ábra

Forrás: AKI PÁIR

A **takarmánykukorica** termelői ára 2008 első hónapjaiban még meghaladta az 50 ezer Ft/tonna szintet. Ezt követően a búza áresésével egy időben, de annál lényegesen kisebb mértékben csökkenni kezdett az ár. A búza betakarítását követően, amikor nyilvánvalóvá vált, hogy hazánk gabonatermése 2008-ban bőséges lesz, főleg a takarmánygabonát illetően (takarmánybúza, takarmányárpa, takarmánykukorica), a kukorica termelői ára zuhanni kezdett, és három hónap alatt (július és október között) több mint 50%-kal esett. Ehhez a hazai nagy kínálaton túl hozzájárult a bőséges európai gabonatermés is, hiszen az EU-n belül így az előző évinél kisebb importigény lépett fel. Meghatározó hatása volt a fekete-tengeri régió hatalmas gabonatermésének is, az alacsonyabb gabonaárak és a kedvezőbb szállítási lehetőségeik következtében versenyelőnybe kerültek az EU és hazánk hagyományos exportpiacain az észak-afrikai és a közel-keleti régióban. Magyarországon

nyomott, az intervenciós árszint alatti kukoricaár alakult ki. (Megjegyzendő, hogy 2006 novembere óta a takarmánykukorica hazai termelői ára nem süllyedt az intervenciós árszint alá.) A forint gyengülése miatt kialakult magasabb intervenciós árnak köszönhetően az intervenciós ár 2008-ban jóval meghaladta a takarmánykukorica piaci termelői árát.

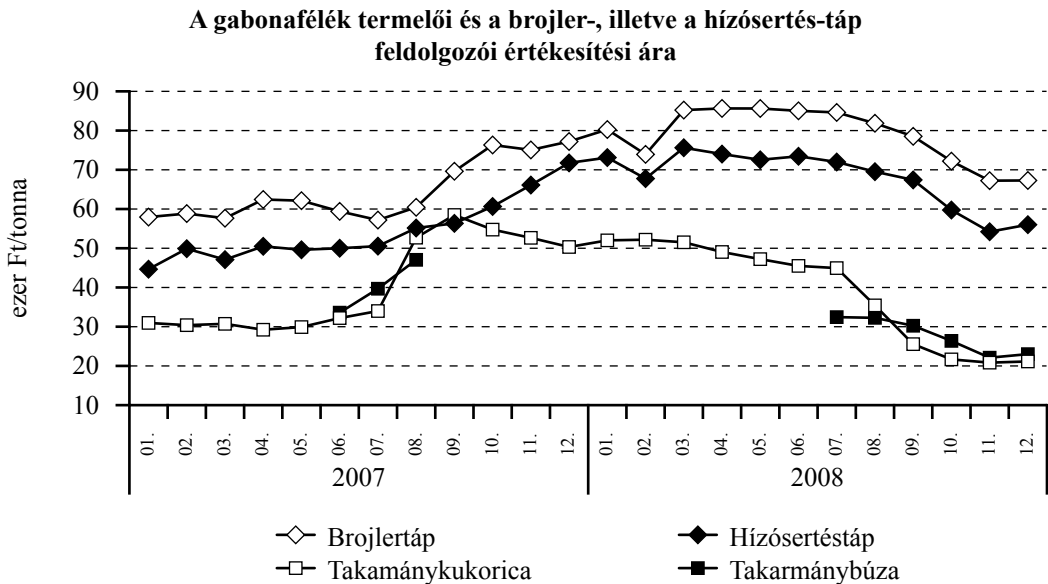
Az **étkezési búza** 2008. évi átlagos termelői ára – az évközi nagy árcsúcs következtében – csak kismértékben tér el a 2007. évi átlagártól, annak 97%-a (3. melléklet), a 2006. évi árat ezzel szemben 57%-kal haladja meg. **Takarmánybúza** esetében már érezhetőbb a 2008. évi áresés hatása, az ár az előző évi 76%-a, ellenben még ez is nagymértékben, 28%-kal előzi meg a 2006. évi szintet. A legnagyobb csökkenés az éves termelői árat illetően a **takarmánykukoricánál** következett be. A 2007. évi átlagárnak csupán 61%-a volt a 2008. évi átlagár, és csak kismértékben, mindössze mintegy 4%-kal múlja felül a 2006. évi árszintet. A **takarmányárpa** ára az étkezési búzáéhoz hasonló mértékben változott. A 2007. évi átlagártól csupán 2%-kal marad el, viszont a 2006. évhez viszonyítva 43%-kal magasabb.

A gabonafélék **határparitások exportára** már 2007 közepétől jelentősen emelkedett, ami 2008-ra is áthúzódott (1. ábra). A búza hazai exportára nagyobb mértékben nőtt, mint a kukoricáé, ami a 2007. évi szűkösebb világ és európai búzatermással van összefüggésben. A termelői árak eséséhez hasonlóan mind a búza, mind a kukorica határparitások exportára lényegesen mérséklődött 2008-ban, a bőséges globális és európai termés okozta kisebb importigény következtében.

Az elmúlt évben a hazai termelői árak alakulásában elsősorban a regionális hatások játszották a főszerepet. A jövőben az export élénkülése, illetve a hazai kereslet növelése – pl. bioetanol üzemek beindulása, ipari felhasználás bővülése, az állatállomány növelése – hathat pozitívan a piacra, ezzel együtt az árakra.

Takarmánytáp-árak

Az alapanyagárak 2007. évi növekedése következtében a takarmánytápok ára tovább emelkedett 2008-ban (6. ábra). Az éves átlagárát figyelembe véve a brojler-tápé 30%-kal, a hízósertés-tápé 32%-kal nőtt 2007-hez viszonyítva. Ezzel szemben a takarmánykukorica éves átlagára 2008-ban 39%-kal volt alacsonyabb a 2007-es árszinthez képest. Az árak tendenciája jelzi, hogy a tápárak néhány hónap késéssel követték (követik) a hazai alapanyagár változását. A takarmánykukorica termelői ára 2008 első felében kismértékben csökkent ugyan, de ez a takarmányárakban még nem jelent meg. A tápok jelentősebb áresése csak 2008 második felében szeptemberről-októberre következett be, két hónappal az alapanyagár (júliusról-augusztusra történő) zuhanása után. Az is jól megfigyelhető, hogy míg 2007 elején az alapanyagár és a tápárak közötti különbség 14-27 ezer Ft/tonna volt, addig 2008 végére ez a különbség 35-46 ezer Ft/tonnára növekedett.

Forrás: AKI PÁIR

A lisztek feldolgozói értékesítési ára

A lisztek feldolgozói értékesítési árának növekedése sem állt meg 2008-ban. Az éves átlagárak 2008-ban finomliszt esetében 24%-kal, réteslisztnél 20%-kal, fehér kenyérlisztnél 25%-kal, tésztaipari lisztnél 21%-kal, valamint étkezési búzadaránál 26%-kal haladták meg a 2007. évi átlagárakat (3. melléklet). Az étkezési búza ára 2008-ban éves szinten alig változott a 2007-s átlagárhoz viszonyítva, sőt, márciusig tovább emelkedett. Az alapanyagár csökkenését követően, három hónap késéssel kezdett mérséklődni a legnagyobb mennyiségben előállított finomliszt és fehér kenyérliszt feldolgozói értékesítési ára, ami év végéig folytatódott. A csökkenés mértéke azonban lényegesen kisebb volt, mint az étkezési búza árának csökkenése. Ez nemcsak azzal függ össze, hogy a feldolgozóipar nem képes teljes mértékben követni az alapanyag árának változását, hanem az évközi energiaár-növekedés következtében alig volt rá lehetősége.

